

ÚROVEŇ DEMOKRACIE V ČR

Ve dnech 21.-28.1. 2002 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR lednové šetření výzkumu Naše společnost 2002 věnované zejména politickým otázkám, které se také zabývalo demokracií a demokratickými hodnotami. Dotázáno bylo celkem 1020 respondentů reprezentujících obyvatelstvo ČR ve věku nad 15 let.

Problému úrovně demokracie v České republice se budeme nejprve věnovat v obecné rovině. Jaký je názor respondentů na fungování našeho politického systému, a jak hodnotí stávající politický systém ve srovnání s tím, který u nás fungoval před rokem 1989? Dotazovaným byla ve výzkumu Naše společnost 2002 předkládána hodnotící škála od 1 (systém funguje velmi špatně) do 10 (funguje velmi dobře), na které měli hodnotit jednotlivé politické systémy.¹

Na této desetibodové škále umístili respondenti politický systém před listopadem 1989 průměrnou hodnotou 4,04. (Na tuto otázku nedokázalo odpovědět asi 10 % respondentů, zejména z nejnižších věkových kategorií.) Ve srovnání s předlistopadovým dopadl stávající politický systém České republiky poněkud lépe, získal průměrné hodnocení 4,93. Respondenti výzkumu byli ovšem optimističtí, protože v budoucnosti očekávají významné zlepšení. Politický systém, který očekávají v České republice za 10 let, hodnotí na této škále bodem 6,57.

Hodnocení politických systémů se liší u jednotlivých věkových skupin respondentů, podle stupně nejvyššího dosaženého vzdělání i podle stranických preferencí. Pozitivní hodnocení předlistopadového politického systému roste s vyšším věkem respondentů, se snižujícím se nejvyšším ukončeným vzděláním, nejpozitivněji jej hodnotí přívrženci KSČM (6,53), s velkým odstupem následují přívrženci ČSSD (4,05). Současný politický systém hodnotí naopak nejpozitivněji příznivci ODS (5,91). Kladné hodnocení stávajícího politického systému roste se zvyšujícím se nejvyšším ukončeným vzděláním a s klesajícím věkem. (viz Tabulka 1)

Tabulka 1: Hodnocení politických systémů jednotlivými skupinami respondentů (průměr).

	Předlistopadový politický systém	Současný politický systém	Politický systém za 10 let
Podle věku:			
15 až 19 let	3,28	5,12	6,92
20 až 29 let	3,62	5,21	6,87
30 až 44 let	3,83	4,96	6,54
45 až 59 let	4,17	4,85	6,60
60 a více let	4,62	4,71	6,22
Podle vzdělání:			
základní	4,30	4,68	6,40
střední (bez maturity)	4,24	5,02	6,51
úplné střední (maturita)	3,72	5,01	6,72
vysokoškolské	3,56	5,09	6,81
Podle stranických preferencí:			
ČSSD	4,05	5,28	6,98
ODS	3,03	5,91	7,37
KSČM	6,53	3,76	5,20
KDU-ČSL	3,85	5,06	6,67
US-DEU	2,88	5,06	7,00
4K celkem (KDU-ČSL, US-DEU, ODA, 4K)	3,44	5,14	6,80

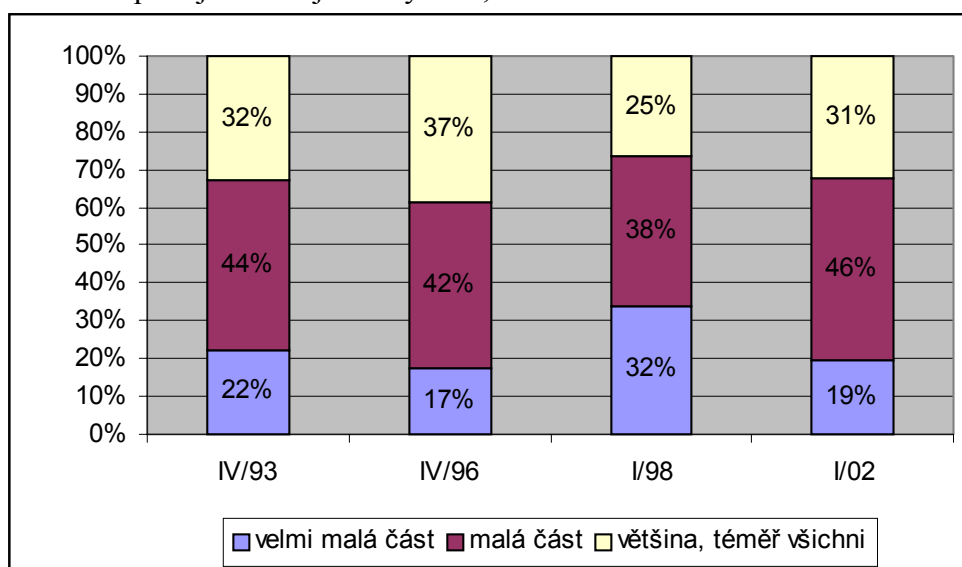
Ve výzkumu jsme se dále ptali respondentů, zda jsou v České republice uspokojovány zájmy obyvatel.ⁱⁱ Výsledky odpovědí na tuto otázku jsou obsaženy v Tabulce 2:

Tabulka 2: Uspokojování zájmů obyvatel (v %).

Téměř všech obyvatel	2,2
Většiny obyvatel	28,9
Malé části	45,7
Velmi malé části obyvatel	19,2
Neví	4,0
Celkem	100,0

V minulých letech byla pokládána podobná otázkaⁱⁱⁱ, proto je možné v omezené míře provést časové srovnání výpovědí respondentů. Uvádíme zde údaje získané výzkumem v letech 1993, 1996 a 1998, v posledních dvou letech ve srovnatelném období, tedy na jaře před volbami. Výsledky tohoto srovnání jsou uvedeny v Grafu 1:

Graf 1: Uspokojování zájmů obyvatel, časové srovnání.



Druhou stranou otázky, zda jsou v naší zemi uspokojovány zájmy jejích obyvatel, je problém, zda mají lidé možnost ovlivňovat veřejné dění. Toto téma jsme rozdělili do čtyř otázek:

„Řekl byste, že v dnešní době lidé, jako jste Vy,

- mají možnost otevřeně se vyjadřovat k problémům a nedostatkům ve společnosti?
- Mohou ovlivnit řešení problémů ve své obci, městě?
- Mohou ovlivnit řešení problémů na celostátní úrovni?
- Mohou dosáhnout svých oprávněných požadavků?

Tabulka 3: Možnosti ovlivňovat veřejné dění (v %).

	Rozhodně + spíše ano (rozhodně ano)	Rozhodně + spíše ne (rozhodně ne)
a) Vyjadřovat se k problémům a nedostatkům ve společnosti	61,4 (19,9)	35,8 (10,7)
b) Ovlivnit řešení problémů ve své obci	39,5 (7,5)	57,6 (18,9)
c) Ovlivnit řešení problémů na celostátní úrovni	8,0 (1,4)	87,6 (55,6)
d) Dosáhnout svých oprávněných požadavků	28,0 (2,2)	61,8 (16,7)

100 % v rádcích, dopočet tvoří odpověď „nevím“.

V minulosti byla pokládána podobná otázka, která se lišila zejména ve variantách odpovědí, není proto možné plně srovnávat výsledky získané dříve.^{iv} Pro ilustraci zde ovšem získané výsledky uvádíme, protože dokumentují obecně příznivý vývoj vnímání možností, zda mohou občané ovlivnit veřejné dění. (viz Tabulka 4)

Tabulka 4: Možnosti ovlivňovat veřejné dění, časové srovnání (v %).

	V/92 [@]	IV/93 [@]	IV/96 [@]	I/98 [@]	I/01 [@]	I/02 [#]
a) Vyjadřovat se k problémům a nedostatkům ve společnosti	47/52	- *	- *	51/46	57/40	61/36
b) Ovlivnit řešení problémů ve své obci	- *	- *	- *	25/73	34/62	40/58
c) Ovlivnit řešení problémů na celostátní úrovni	- *	- *	- *	4/92	8/87	8/88
d) Dosáhnout svých oprávněných požadavků	- *	29/65	32/55	16/77	31/54	28/62

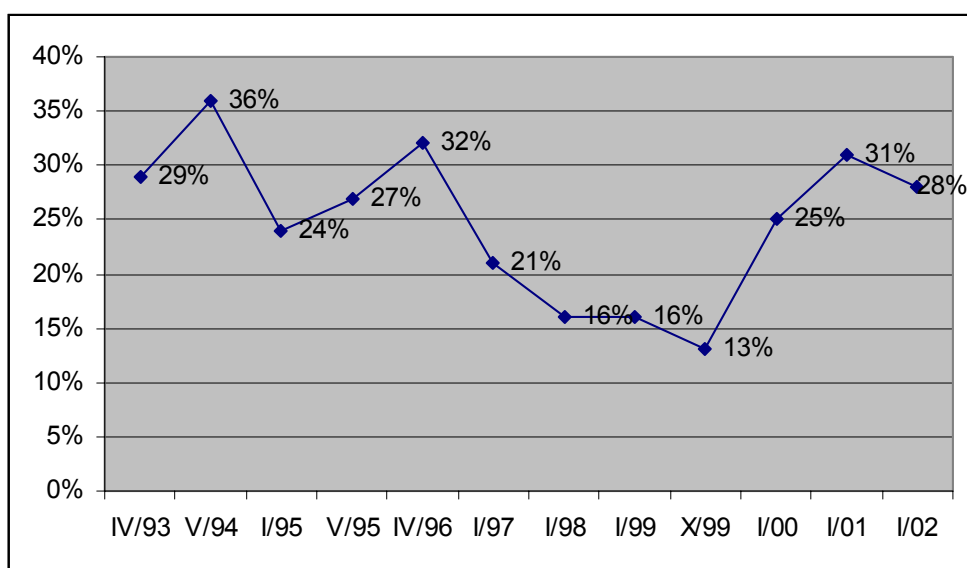
[@] poměr variant odpovědi velké+spíše větší / malé+spíše menší

[#] poměr variant odpovědi rozhodně ano+spíše ano / spíše ne+rozhodně ne

* otázka nebyla položena

U prvních tří možností ovlivňování veřejného dění je vidět dlouhodobý trend růstu pozitivních variant odpovědí, tedy stále pomalu roste počet těch, kteří si myslí, že mají možnost ovlivňovat řešení místních a celospolečenských problémů a vyjadřovat se otevřeně k problémům a nedostatkům ve společnosti. Oproti těmto třem otázkám výsledky odpovědí na poslední otázku v průběhu devadesátých let poněkud kolísaly (viz Graf 2). Můžeme zde vysledovat dva významné propady, k prvním došlo v roce 1995, ke druhému, podstatně hlubšímu a déle trvajícím, mezi lety 1997 a 1999. Můžeme říci, že možnost vyjadřování se k problémům a nedostatkům ve společnosti, možnosti ovlivnit řešení problémů v obci a na celostátní úrovni, tyto problémy souvisí více s rozvojem demokratického politického systému, naopak možnost dosáhnout svých oprávněných požadavků je více ovlivněna aktuálním politickým a celospolečenským děním a více kopíruje průběh důvěry jednotlivým ústavním institucím a vývoj spokojenosti s aktuální politickou situací.

Graf 2: Možnost dosáhnout svých oprávněných požadavků.



Co konkrétně lidé na stávajícím politickém systému oceňují nejvíce? „Když porovnáte svůj dnešní život se situací před listopadem 1989, řekli byste, že jste na tom v těchto konkrétních oblastech lépe nebo hůře?“, ptali jsme se v lednovém šetření výzkumu Naše společnost 2002. Analogická otázka byla pokládána již dříve, v letech 1996 a 1998. (viz Tabulka 5)

Tabulka 5: Porovnání oblastí života, rozdíl součtů odpovědí („jsem na tom rozhodně lépe“+„spíše lépe“) – („jsem na tom rozhodně hůře“+„spíše hůře“), časové srovnání (v %).

	1996	1998	I/2002
a) Možnost svobodně žít	62	54	59
b) Životní úroveň	-5	-11	6
c) Pracovní uplatnění	1	-15	-11
d) Volný čas	-6	-1	7
e) Možnost cestovat	63	56	66
f) Přístup k informacím	55	60	62
g) Přístup ke kultuře	5	12	37
h) Možnost ovlivňovat život v místě bydliště	4	0	14
i) Možnost ovlivňovat politický život v ČR	3	-4	-2
j) Soukromý život	17	11	23
k) Osobní pohoda	15	2	16
l) Pocit bezpečí	-54	-59	-41
m) Pocit sociální jistoty	-49	-59	-45
n) Pocit osobní perspektivy	- *	-45	-5
o) Možnost otevřeně říkat svůj názor	46	48	45
p) Společenské postavení	6	-1	8
q) Péče o zdraví	-20	-22	-7
r) Zabezpečení ve stáří	- *	-45	-38

* otázka nebyla položena

Ve srovnání s výsledky šetření prováděného před čtyřmi lety došlo k pozitivnímu obratu v podstatě ve všech vyjmenovaných oblastech osobního a společenského života, u jediné oblasti jsme zaznamenali mírný pokles (možnost otevřeně říkat svůj názor, pokles o 3 %), který se ovšem pohybuje na hranici statistické odchylky.

Poslední analýzou předkládanou v této tiskové zprávě je třídění odpovědí na předchozí otázku („Když porovnáte svůj dnešní život se situací před listopadem 1989, řekli byste, že jste na tom v těchto konkrétních oblastech lépe nebo hůře?“) podle udaných stranických preferencí respondentů.

Tabulka 6: Pozitivní vnímání změny od roku 1989 v jednotlivých oblastech života respondentů, tříděno podle stranických preferencí (v %).

	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	US-DEU	4K
a) Možnost svobodně žít	67,8	87,9	18,2	79,4	73,0	89,9
b) Životní úroveň	32,2	60,6	9,1	41,2	40,5	55,1
c) Pracovní uplatnění	20,0	44,8	4,1	19,1	43,2	37,7
d) Volný čas	30,7	43,6	23,1	30,9	45,9	39,1
e) Možnost cestovat	81,0	88,5	50,4	82,4	86,5	91,3
f) Přístup k informacím	72,1	83,0	39,7	72,1	75,7	85,5
g) Přístup ke kultuře	37,6	63,6	24,8	47,1	51,4	55,1
h) Možnost ovlivňovat život v místě bydliště	32,2	41,8	11,6	51,5	32,4	33,3
i) Možnost ovlivňovat politický život v ČR	26,0	34,5	5,8	27,9	27,0	30,4
j) Soukromý život	34,1	58,2	14,0	48,5	48,6	55,1
k) Osobní pohoda	36,1	57,0	11,6	47,1	43,2	55,1
l) Pocit bezpečí	12,2	26,1	4,1	14,7	16,2	20,3
m) Pocit sociální jistoty	9,3	29,7	2,5	19,1	27,0	17,4
n) Pocit osobní perspektivy	24,9	50,9	1,7	23,5	48,6	37,7
o) Možnost otevřeně říkat svůj názor	65,9	74,5	28,1	67,6	64,9	76,8
p) Společenské postavení	23,9	47,9	3,3	23,5	43,2	46,4
q) Péče o zdraví	20,5	39,4	8,3	27,9	45,9	31,9
r) Zabezpečení ve stáří	8,8	21,8	3,3	16,2	29,7	14,5

Pozn. Údaje v tabulce jsou součet odpovědí „nyní rozhodně lépe, než před rokem 89“ a „nyní spíše lépe, než před rokem 89“.

Výzkum CVVM 02-01 (otázky PD.3, PD.4, PD.9 a PD.10)

Zpracovala: Adéla Seidlová

Vydáno dne: 20. 2. 2002

Kód informace: PD20220

ⁱ Respondentům byla pokládána otázka: „Lidé mají různé názory na politický systém ve své zemi. Zde máte škálu, kde 1 znamená, že systém funguje velmi špatně, a 10 znamená, že funguje velmi dobře. Který bod na této škále byste vybral při hodnocení politického systému u nás před listopadem 1989? A jak byste hodnotil náš současný politický systém? A který bod odpovídá tomu, jaký očekáváte, že bude náš politický systém za 10 let?“

ⁱⁱ Otázka: „Jsou podle Vašeho názoru v České republice uspokojovány zájmy téměř všech obyvatel, většiny obyvatel, malé části, nebo velmi malé části obyvatel?“

ⁱⁱⁱ Od roku 1993 byla pokládána otázka: „Je podle Vašeho názoru naše společnost vedena tak, aby uspokojovala zájmy většiny obyvatel, malé části, nebo velmi malé části obyvatel?“

^{iv} Dříve byla pokládána stejná otázka, ovšem s variantami odpovědí: „Velké možnosti“, „spíše větší než menší“, „spíše menší než větší“ a „malé či žádné“.